

Avdelningen för juridik
Lena Dalman
Per Henningsson

Den nya aktiebolagslagen och de kommunala aktiebolagen

1 SFS-nummer m.m.

Den 1 januari 2006 träder en ny Aktiebolagslag ikraft. Lagens SFS-nummer är 2005:551. Förarbetena återfinns i proposition 2004/05:85 och betänkande 2004/05:LU 23. Övergångsbestämmelserna finns i SFS 2005:552.

Samtidigt införs en ny typ av aktiebolag; aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning. Särreglerna för den nya aktiebolagsformen återfinns i 32 kap i den nya lagen. Det nya 32 kapitlet införs genom SFS 2005:812. Förarbetena återfinns i proposition 2004/05:178 och betänkande 2005/06:LU4.

2 Aktierna

I den nya ABL utmönstras begreppet nominellt belopp på aktier. I 1975 års ABL åsattes varje aktie ett nominellt belopp. Det var obligatoriskt att i bolagsordningen för ett bolag ange aktiernas nominella belopp. Det nominella beloppet multiplicerat med antalet aktier i bolaget utgjorde bolagets aktiekapital.

Sedan en tid tillbaka är det emellertid tillåtet att ha redovisningsvaluta inte bara i SEK utan även i euro. En omräkning till euro eller vice versa leder ofta till mycket udda nominella belopp på aktierna. Dessutom har flera länder inom EU redan frångått systemet med nominella belopp. Av dessa skäl tar man nu bort begreppet nominellt belopp och ersätter detta med kvotaktier. Aktiekapitalet delat med antalet aktier utgör aktiens kvotvärde.

Liksom tidigare kan aktier ges ut till överkurs. Den del av betalningen som överstiger aktiens kvotvärde skall tas upp under överkursfonden (3 kap. 5 a § årsredovisningslagen, ÅRL). Denna är dock från och med den 1 januari 2006 inte längre att hänföra till det bundna kapitalet (5 kap. 14 § ÅRL). Medel som tillförts överkursfonden före den 1 januari 2006 utgör även därefter bundet kapital och skall i den första årsredovisningen som upprättas efter den 1 januari 2006 tas upp under reservfond (2 p. övergångsbestämmelser SFS 2005:556).

3 Bolagsordningen

Reglerna om bolagsordningens innehåll överförs till största delen oförändrade till den nya lagen. Några skillnader skall dock noteras.

- Antalet aktier skall anges, eller, om det i bolagsordningen har angetts ett minimi- eller maximikapital, ett motsvarande lägsta eller högsta antal aktier. Relationen mellan aktiekapitalet och antalet aktier måste vara fast. Om relationen mellan minimikapitalet och maximikapitalet är 1:4, måste alltså relationen mellan lägsta och högsta antal aktier också vara 1:4. Nominellt belopp får inte längre anges, eftersom detta begrepp utmönstras. För befintliga bolagsordningar finns övergångsregler som gör det möjligt att avvakta med registrering av ny bolagsordning av det skälet att bolagsordningen inte uppfyller nu nämnda krav. I 6 § anges att föreskrifter i bolagsordningen om aktiers nominella belopp skall tas bort senast i samband med att bolaget första gången efter den 1 januari 2006 beslutar om ändring i bolagsordningen. När en sådan föreskrift tas bort, skall samtidigt uppgift om antalet aktier i bolaget tas in i bolagsordningen. Detta medför att det räcker att i samband med nästa ändring av bolagsordningen göra ändringarna rörande kvotaktier.
- Mandattiden för styrelseledamöterna behöver inte längre anges. I stället finns en lagstadgad mandattid på ett år (8 kap. 13 § ABL). Genom bestämmelse i bolagsordningen kan emellertid tas in föreskrifter om längre mandattid. Tiden får dock liksom tidigare inte vara längre än fyra år. I kommunala aktiebolag finns ofta en önskan att i största möjliga utsträckning samordna mandattiderna med mandattiderna i styrelsen och nämnder. ABL:s möjlighet till reglering i bolagsordningen kommer därför i många fall bli aktuell för kommunala bolag. I 1975 års ABL anges i 8 kap. 10 § att uppdragstiden skall bestämmas så att uppdraget upphör vid slutet av en ordinarie bolagsstämma som hålls senast under det fjärde räkenskapsåret efter det då ledamoten utsågs. Detta har ansetts innebära att en mandattid aldrig helt kan anpassas till mandatperioderna i nämnderna och kommun-/landstingsstyrelsen, utan alltid måste ta slut vid en bolagsstämma. I den nya ABL har paragrafen emellertid fått en något annan avfattning. Där anges nu att uppdragstiden skall upphöra senast vid slutet av den årsstämma som hålls under det fjärde räkenskapsåret efter det att ledamoten utsågs. Denna skrivning har tillkommit i propositionen och har inte närmare kommenterats. Troligtvis har ingen ändring varit avsedd i det att ett styrelseuppdrag alltid måste avslutas vid slutet av en årsstämma. Själva lagtexten ger dock inte längre samma stöd för en så strikt tolkning. Det får således bedömas som osäkert huruvida man i kommunala bolagsordningar kan föreskriva att mandatti-

den kan följa 6 kap. 12 § kommunallagen och inte alltid avslutas vid årsstämma.

Befintliga bolagsordningar som innehåller regler om fyraårig mandattid, behöver inte ändras, eftersom sådana bestämmelser alltså är tillåtna.

- Kravet på att i bolagsordningen ange de ärenden som skall förekomma på ordinarie bolagsstämma tas bort. ABL innehåller i stället regler om vilka ärenden som skall förekomma på årsstämma. Exempel på sådana ärenden finns i 7 kap. 11 § ABL (fastställelse av balans- och resultaträkning, ansvarsfrihet m.m.). Ingenting hindrar dock att man i bolagsordningen anger de ärenden som skall förekomma. Man kan då ta upp såväl ärenden som anges i ABL som frivilliga ärenden. En sådan katalog kan också ha en funktion som checklista på bolagsstämma. Eftersom ingenting hindrar att en ärendekatalog finns i bolagsordningen, är inte heller förekomsten av en sådan någon anledning till att ändra bolagsordningen i anledning av den nya ABL.

Om en bolagsordning efter utgången av år 2005 strider mot den nya ABL i annat avseende än nominellt belopp och hembudsklausul, skall styrelsen till första ordinarie bolagsstämma lägga fram förslag till ändring av bolagsordningen i överensstämmelse med den nya ABL.

Bolagsstämman får också före utgången av år 2005 besluta om ändring av bolagsordningen så att denna uppfyller kraven i den nya ABL. I beslutet skall då anges att ändringen gäller från och med den 1 januari 2006.

4 Hembuds-, förköps- och samtyckesförbehåll

Den nya ABL innebär avsevärda förändringar i möjligheten att på bolagsrättslig grund inskränka den grundläggande rätten att fritt överlåta aktier (4 kap. 7 § ABL).

Förhållandena i 1975 års ABL

I 1975 års ABL godtas enbart s.k. hembudsförbehåll i bolagsordningen. Ett hembudsförbehåll innebär att när aktie övergått till ny ägare, förvärvet skall anmälas till bolaget för hembud till den krets av personer som i bolagsordningen utpekats som lösenberättigade. Hembudsklausuler har ansetts vara ett viktigt instrument att hålla kontrollen över ägarkretsen i ett aktiebolag. Klausulen har egentligen bara någon betydelse när det är fråga om ett bolag med flera aktieägare. Man vill då gardera sig mot att aktier kommer i utomståendes händer eller att maktförhållandena i bolaget förskjuts. Det är mycket vanligt att de befintliga aktieägarna anges som lösenberättigade.

Oftast har man emellertid i bolag med flera ägare vid ägarförändringar velat komma in på ett tidigare stadium än när aktierna redan överlåtit. Det har emeller-

tid inte varit möjligt att i *bolagsordningen* begränsa rätten till överlåtelse på annat sätt än genom hembudsklausul. Delägarna har därför i dessa fall regelmässigt träffat s.k. aktieägaravtal (konsortialavtal) där man sinsemellan reglerat aktieöverlåtelser. I dessa avtal har man ofta tagit in s.k. förköpsklausuler och samtyckesklausuler. Förköpsklausulerna har inneburit att aktierna inte får överlåtas till någon annan utan att de först erbjudits en viss i avtalet angiven krets till förköp. Samtyckesklausuler har inneburit att aktier inte får överlåtas på någon annan utan att samtycke lämnats på i avtalet angivet sätt. Hur dessa klausuler närmare har varit utformade har varit upp till parterna i avtalet att komma överens om inom ramen för allmänna avtalsrättsliga regler. Klart oskäligen villkor, t.ex. att aktier inte får överlåtas, torde dock kunna jämkas.

Att märka är att konsortialavtal inte har någon verkan mot bolaget, utan endast avtalsparterna emellan. Har exempelvis aktier överlåtit i strid mot samtyckesförbehåll i aktieägaravtalet, blir förvärvaren likväl att betrakta som ägare till aktierna och kan utöva alla sina rättigheter i bolaget, exempelvis rösta på bolagsstämman. En annan sak är att den överlåtande parten i konsortialavtalet drabbas av påföljder till följd av brott mot detta.

Den nya ABL

Sverige har internationellt sett intagit en mycket restriktiv inställning till inskränkningar i aktiers fria överlåtbarhet. Särskilt i motsvarigheten till de svenska privata aktiebolagen finns utomlands ofta betydande möjligheter att i bolagsordningen begränsa överlåtbarheten. Detta i kombination med en önskan att ge tillgång till mer flexibla rättsliga lösningar har lett till utökade möjligheter till överlåtelseinskränkningar i den nya ABL.

Hembudsförbehåll blir även fortsättningsvis möjligt att ställa upp i bolagsordningen. De är möjliga även för s.k. avstämningsbolag (för definition, se 1 kap. 10 § ABL). Klausulen skall innehålla vissa obligatoriska uppgifter (4 kap. 28 § ABL) som i vissa delar går längre än i dag. Nyheterna är följande.

- Vilka fång som omfattas måste anges. Hembudsklausuler kan göras gällande på alla typer av fång.
- Huruvida s.k. partiell inlösen är möjlig; dvs. huruvida erbjudande om hembud skall kunna omfatta ett mindre antal aktier än erbjudandet omfattar.
- Villkoren för inlösen skall anges. Priset behöver dock inte anges. Saknas prisuppgift skall priset bestämmas så att det motsvarar det pris som kan påräknas vid en normal försäljning.
- Den tid inom vilken talan om hembud skall väckas

- Den tid inom vilken inlösta aktier skall betalas.

Genom en särskild övergångsbestämmelse (7 §) gäller ett hembudsförbehåll som fanns i bolagsordningen för ett bolag vid utgången av år 2005 även om det strider mot den nya aktiebolagslagen.

Den som förvärvat aktien skall till styrelsen anmäla aktien för hembud och får inte föras in i aktieboken förrän det står klart att lösningsrätten inte utnyttjas (4 kap. 35 § ABL). Detta är fallet om inget lösningsanspråk framställs i tid eller återkallas, talan om hembud inte väcks i tid, lagakraftvunnen dom föreligger på att lösningsrätt inte finns eller att inlösta aktier inte betalas i tid. Under hembudstiden kan som huvudregel ingen rösta för aktierna; säljaren är ju inte längre ägare och köparen får bara utöva vissa begränsade rättigheter. Nu införs dock en möjlighet att genom föreskrift i bolagsordningen eliminera denna s.k. passivering av rösträtten och föreskriva att överlåtaren eller förvärvaren skall kunna utöva rösträtten och därmed sammanhängande rättigheter för aktierna.

Den nya ABL anger, till skillnad mot tidigare, allmän domstol som forum för tvistelösningar vad gäller hembud (4 kap. 33 § ABL). Det är dock möjligt att i bolagsordningen föreskriva att tvist skall avgöras av en eller flera skiljemän. En sådan föreskrift har samma verkan som skiljeavtal.

Styrelsen ansvarar för att anmälan om hembud och lösningsrätt antecknas i aktieboken. Denna skyldighet är straffsanktionerad (30 kap. 1 § ABL).

Förköpsförbehåll är en ny typ av överlåtelseinskränkning. Den innebär att en aktieägare eller någon annan skall erbjudas att köpa en aktie *innan* den överläts. Förköpsförbehåll kan bara avse frivilliga överlåtelser av aktier; köp, byte eller gåva. Förvärv genom fusion eller bolagsskifte faller således utanför. Inte heller kan familjerättsliga förvärv omfattas.

Förköpsförbehåll kan vidare bara användas i bolag som inte är avstämningsbolag; populärt kallade ”kupongbolag”.

Förköpsförbehållet har fördelen framför hembudsklausulen att de förköpsberättigade kommer in i bilden på ett tidigare stadium och att rösträtten för de aktuella aktierna aldrig passiveras. Lagen uppställer dock ett krav på att man i förväg måste peka ut en krets av förköpsberättigade (vilket inte är fallet med samtyckesförbehåll, se nedan).

Innehållet i en förköpsklausul framgår av 4 kap. 19 § ABL. Den är till sin uppbyggnad mycket snarlik hembudsklausulen. De som skall ha förköpsrätt med uppgift om den ordning i vilken dessa inbördes skall erbjudas förköp eller hur förköpsrätten är fördelad mellan dem skall dock anges.

Anmälan om förköp skall göras av den som avser att överlåta aktien. I anmälan skall de villkor som överlåtaren ställer upp för förköp anges.

Anmälan om överlåtelse och anmälan om förköp skall på styrelsens ansvar antecknas i aktieboken. Denna skyldighet är straffsanktionerad (30 kap. 1 § ABL).

Om inget förköp kommer till stånd har aktieägaren rätt att utan nytt erbjudande överlåta aktierna inom viss tid som anges i lagen. Överlåtelsen får dock inte ske på villkor som är förmånligare för förvärvaren än de villkor som aktieägaren upp gav i sin anmälan. Enligt förarbetena (prop. s 553) skall frågan huruvida villkoren är förmånligare avgöras utifrån en helhetsbedömning.

En överlåtelse i strid mot ett förköpsförbehåll är ogiltig (4 kap. 26 § ABL).

Även tvister om förköp skall som huvudregel avgöras av allmän domstol (4 kap. 22 §) ABL, men med möjlighet till avvikelse i bolagsordningen.

Samtyckesförbehåll är den tredje och sista typen av överlåtelseinskränkning som godtas i 2005 års ABL. Samtyckesförbehållet innebär ett förbehåll om att en aktie inte får överlåtas till ny ägare utan *bolagets* samtycke.

Samtyckesförbehållen kan endast användas i kupongbolag. Endast ”överlåtelser”, dvs. frivilliga ägarövergångar omfattas av möjligheten; köp, byte och gåva (i likhet med förköpsförbehåll). Genom uttrycklig bestämmelse anges dock att ett samtyckesförbehåll inte hindrar att utmäta aktier eller aktier som ingår i ett konkursbo överlåtas.

Frågor om samtycke beslutas av bolagsstämman eller av styrelsen. I samtyckesförbehållet skall anges vilken modell som valts.

I ett samtyckesförbehåll behöver inte anges någon krets av personer som kan vara aktuella att få köpa aktier, dvs. i vilka fall bolaget skall lämna samtycke. Detta kan ses som en fördel, eftersom det kan vara svårt att långt i förväg göra bedömningar om vem eller vilka som bör få överta aktierna. För att förhindra missbruk av samtyckesförbehåll finns dock i lagen viktiga restriktioner. Bolaget skall vid vägrat samtycke alltid ange skälen för det. Överlåtaren har också möjlighet att begära att bolaget anvisar en annan förvärvare som är beredd att överta aktierna (4 kap. 11 och 12 §§ ABL). För dessa fall anger lagen att samtyckesförbehållet skall ange hur villkoren för annans förvärv skall bestämmas. Anvisar inte bolaget en alternativ köpare trots att överlåtaren begärt det, får samtycke inte vägras. Har inte beslut om samtycke meddelats inom föreskriven tid, anses samtycke ha lämnats.

Även här anvisar ABL allmän domstol som forum för tvistelösning med möjlighet till avvikelse i bolagsordning.

Överlåtelse av aktier i strid med ett samtyckesförbehåll är ogiltigt (4 kap. 17 § ABL).

I praktiken innebär de nya reglerna att delägda aktiebolag bör se över bolagsordning och konsortialavtal. Det är inte givet att avyttringsbegränsningar i konsorti-

alavtal blir ointressanta efter ikraftträdandet av den nya ABL. Vilken lösning man väljer blir naturligtvis olika från fall till fall och några generella råd är svåra att ge.

Det bör observeras att avyttringsbegränsningar i bolagsordningen måste ha den utformning som anges i ABL. Man måste därför analysera vilket slutresultat man vill åstadkomma om en förändring i ägarkretsen skulle aktualiseras och om ABL:s hembuds- förköps- eller samtyckesförbehåll uppfyller de krav och önskemål parterna har. Vad man bör märka är att de nya reglerna i aktiebolagslagen alla utmynnar i att en överlåtelse kommer till stånd på ett eller annat sätt. Detta kan – även i förköpsfallen - medföra att en helt utomstående intressent kommer in i bolaget. I många konsortialavtal har man reglerat den inte helt ovanliga situationen att ingen annan vill ta över aktierna. Förutsättningarna för samarbete har ju när förändringar i delägarkretsen aktualiseras många gånger fallit och då kanske det är bättre att man likviderar bolaget. Många förköpsklausuler innehåller därför en bestämmelse att om ingen annan anmäler intresse, bolaget skall träda i likvidation. Denna konstruktion är inte tillåten att ha i bolagsordningen. Samma sak gäller samtyckesklausuler. Endast klausuler med exakt den utformning som är angiven i ABL godtas kan registreras. Vill man gå längre eller göra avvikelser återstår alltså endast alternativet med aktieägaravtal.

Det kommer därför sannolikt även med den nya ABL att krävas klausuler om ägarbyte i konsortialavtal. Ett råd är därför att ta ett helhetsgrepp runt bolagsordning och konsortialavtal utifrån delägarnas önskemål. Det krävs sannolikt en analys av hur överlåtelsebegränsningar i konsortialavtal förhåller sig till den nya ABL. För ändring av konsortialavtal krävs enighet bland parterna, om inte avtalet säger annat. Införande av inskränkning av överlåtelseätten med hembuds- förköps- eller samtyckesförbehåll i bolagsordning kräver kvalificerad majoritet vid bolagsstämma (7 kap. 43 § ABL).

En bolagsordning kan innehålla flera förbehåll om begränsad överlåtbarhet. De måste dock anges var för sig (4 kap. 7 § ABL). Detta kan vara aktuellt exempelvis om man vill behandla olika slags fång olika. Eftersom förköps- och samtyckesförbehåll endast kan användas vid överlåtelser kan man exempelvis kombinera en sådan klausul med en hembudsklausul, som kan omfatta även övriga typer av fång. Tillämpningsområdena för de olika klausulerna måste dock vara helt klara. I annat fall kan Bolagsverket vägra registrering (27 kap. 2 § ABL). S.k. mixade klausuler, dvs. förbehållstyper som utgör en blandning av de i ABL förekommande överlåtelsebegränsningarna är inte tillåtna (prop. s. 270).

5 Aktiebok och aktiebrev

Alla aktiebolag skall liksom tidigare ha en aktiebok. I den nya ABL har, för att anpassa lagen till personuppgiftslagen (1998:204) angivits ändamålet med aktieboken. Den skall

- ligga till grund för utövandet av aktieägares rättigheter mot bolaget och
- ge bolaget, aktieägare och andra underlag för att bedöma ägarförhållandena i bolaget.

Bolaget är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som förändret av aktieboken innebär.

Vad gäller aktiebokens innehåll finns några nyheter:

- Aktieägares personnummer, organisationsnummer eller annat identifieringsnummer samt postadress skall anges. Yrke eller titel behöver inte längre anges. Om en aktieägare förts in före utgången av år 2005 behöver inte person- eller organisationsnummer anges.
- Uppgift skall finnas huruvida aktiebrev har utfärdats. Detta kan underlätta en eventuell framtida övergång till avstämningsbolag. Har ett aktiebolag bildats före utgången av år 2005 behöver uppgift huruvida aktiebrev utfärdats inte lämnas om aktiebrev utfärdats före den nya lagens ikraftträdande.
- Uppgift skall finnas huruvida aktien omfattas av hembuds-, förköps- eller samtyckesförbehåll eller kan bli föremål för inlösen. Förbehållet gäller dock mot aktieägaren oavsett om det antecknats i aktieboken eller ej (prop. sid. 574).

I lagen har tydliggjorts att styrelsen ansvarar för att aktieboken förs, bevaras och hålls tillgänglig (5 kap. 7 § ABL). Bestämmelsen är straffsanktionerad (30 kap. 1 § ABL). Ingenting hindrar att styrelsen delegerar uppgiften på annan. Styrelsen ansvarar dock för att följa upp att uppdraget fullgörs. Enligt propositionen (sid. 576) bör revisorerna årligen granska styrelsens skötsel av aktieboken.

6 Bolagsstämman

Reglerna från 1975 års ABL har överförts i allt väsentligt oförändrade till den nya lagen.

Bolagsstämman är en sluten sammankomst där inte utomstående har rätt att delta. I bolag med flera delägare har i praxis bolagsstämman ansetts ha möjlighet att fatta beslut om att utomstående skall få närvara. Beslutet har krävt enighet bland närvarande aktieägare.

I den nya aktiebolagslagen har särskilda regler införts om utomståendes rätt att närvara vid bolagsstämman. Den i praxis tillämpade regeln med bolagsstämmobeslut har lagfästs (7 kap. 6 § ABL). Därutöver har tillkommit en möjlighet att i bolagsordningen föreskriva att den som inte är aktieägare skall ha rätt att närvara eller på annat sätt följa förhandlingarna, även om något särskilt beslut på bolagsstämman inte fattats. I kommunala aktiebolag finns ofta en politisk vilja att verka för öppenhet. En särskild klausul i bolagsordningen skulle därför kunna vara in-

tressant i de kommunala bolagen.

I övrigt lämnar reglerna om bolagsstämman i hög grad öppet hur stämman skall anordnas. Några särskilda regler om närvaro på distans eller genom Internetuppkoppling har inte införts, inte heller om hur modern teknik skall kunna utnyttjas på stämman i form av exempelvis elektronisk omröstning.

7 Styrelsen

Reglerna från 1975 års ABL har överförts i allt väsentligt oförändrade till den nya lagen.

Den viktigaste förändringen gäller reglerna för tillträde och avgång för styrelseledamöter, VD och särskild firmatecknare. I 1975 års ABL fick beslut om utseende av exempelvis styrelseledamot verkan från den tidpunkt som sägs i beslutet. Reglerna har utnyttjats av mindre seriösa personer som vid misstänkt brottslighet påstått att de avgått ur en styrelse och därför inte kunnat hållas ansvariga.

Den nya ABL (8 kap. 13, 33 och 38 §§ ABL) föreskriver att ändringar i styrelsens sammansättning, beslut om utseende av VD/särskild firmatecknare eller VD:s/särskild firmatecknares avgång eller entledigande får verkan först från den tidpunkt då anmälan om förändringen kom in till Bolagsverket eller från den senare tidpunkt som anges i det beslut som anmälan grundar sig på. Det nu sagda innebär att förändringar snabbt måste anmälas till Bolagsverket. Det är i första hand bolaget som skall göra anmälan (8 kap. 43 § ABL) men den kan också göras av den som anmälan avser. Försummas detta kan det leda till att bolaget har en styrelse som är vald, men som inte kan fatta några giltiga beslut. För att undvika att bolaget har för många styrelseledamöter och tillika består av en blandning av behöriga och obehöriga ledamöter är det att rekommendera att bolaget upprättar ordentliga rutiner för anmälan till Bolagsverket och att alla förändringar anmäls omedelbart och samtidigt. För information om anmälan hänvisas till www.bolagsverket.se. Om en ledamot vill avgå, bör denne förvissa sig om att anmälan kommit in till Bolagsverket. Risken för att försändelsen inte når mottagaren anses ligga på avsändaren (prop. sid. 621). Det räcker att anmälan når Bolagsverket för att beslutet skall få verkan. Det krävs inte att registrering sker. En annan sak är att registreringsförhållandena kan ha betydelse för tredjemans godtrosskydd (27 kap. 5 §).

Ett förtydligande har vidare gjorts vad avser styrelsens huvuduppgifter (8 kap. 4 §). Där framgår nu att en styrelse kan delegera uppgifter till annan, men att detta skall ske med omsorg och att styrelsen har ett uppföljningsansvar.

8 Revisorerna

Reglerna i 1975 års ABL har överförts i princip oförändrade till den nya lagen.

En nyhet är att vid omval av revisor, den som utser revisorn får bestämma att

uppdraget skall gälla i tre år framåt i stället för fyra (9 kap. 21 § ABL). Regeln har sin grund i en rekommendation från EG-kommissionen om revisorns oberoende. I rekommendationen föreskrivs att den som är huvudansvarig för ett revisionsuppdrag i ett företag av allmänt intresse bör bytas ut inom sju år efter det att han eller hon utsetts, s.k. revisorsrotation. Denna sjuårsregel passar inte så bra i de kommunala bolagen. I dessa anpassas oftast uppdragstiden för revisorn till intervallen mellan de allmänna valen, dvs. fyra år. Det bör dock noteras att treårsalternativet är frivilligt. Omval kan således ske på fyra år.

Vidare föreskrivs i 9 kap. 21 § 3 st. att fyllnadsväl får ske för den tid som återstår av den tidigare revisorns mandattid. Ny revisor får också utses enligt huvudregeln, dvs. fyra år.

9 Lekmannarevisorer

Reglerna överförs oförändrade till den nya lagen.

En kontroversiell fråga vid tillkomsten av reglerna om lekmannarevisorer var vad dessa skulle kallas. Från Kommun- och Landstingsförbundets sida hävdades att dessa skulle benämnas "förtroendevald revisor". De kom dock i lagen att kallas lekmannarevisorer.

Aktiebolagskommittén föreslog i sitt betänkande att de skulle benämnas "allmän granskare". Denna benämning ersattes i utkastet till lagrådsremiss med begreppet "verksamhetsgranskare". Kommun- och Landstingsförbunden motsatte sig denna benämning och efter en hearing i justitiedepartementet tillskrevs departementet och anfördes att begreppet lekmannarevisor börjat vinna acceptans ute i kommunerna och att, om benämningen skulle ändras, det måste finnas mycket goda skäl för det. Departementschefen konstaterade att tidigare invändningar mot den benämningen minskat i betydelse och lät benämningen lekmannarevisor vara kvar.

10 Värdeöverföringar från bolaget

1975 års ABL innehåller ett antal bestämmelser som skall garantera att tillgångar som svarar mot aktiekapitalet tillförs och stannar kvar i bolaget som grundval för bolagets fortsatta existens.

I den nya ABL har reglerna stärkts i dessa hänseenden (17 kap.). I stället för att som i 1975 års ABL tala om "regler om vinstutdelning och annan användning av bolagets egendom" som närmast leder tankarna till kontanta utbetalningar införs begreppet "värdeöverföring". Alla värdeöverföringar är underkastade begränsningar i den nya ABL.

Begreppet värdeöverföring (17 kap. 1 § ABL)

Med värdeöverföring avses

- Vinstutdelning

- Förvärv av egna aktier (med vissa undantag)
- Minskning av aktiekapitalet eller reservfonden för återbetalning till aktieägarna och
- Annan affärshändelse som medför att bolagets förmögenhet minskar och inte har rent affärsmässig karaktär för bolaget.

Förutsättningar för att värdeöverföring skall få ske (17 kap. 2 och 3 §§ ABL)

En värdeöverföring får ske endast enligt bestämmelserna i ABL om

- Vinstutdelning
- Förvärv av egna aktier
- Minskning av aktiekapitalet eller reservfonden för återbetalning till aktieägarna och
- Gåva till allmännyttigt ändamål om det med hänsyn till ändamålets art, bolagets ställning och omständigheterna i övrigt får anses skäligt och inte strider mot den s.k. beloppsspärren och försiktighetsregeln i 17 kap. 3 §.

För värdeöverföringar gäller den s.k. beloppsspärren. Denna innebär att en värdeöverföring inte får äga rum om det inte efter överföringen finns full täckning för bolagets bundna egna kapital. Beräkningen skall grunda sig på den senast fastställda balansräkningen med beaktande av ändringar i det bundna kapitalet som skett efter balansdagen.

Vidare finns en försiktighetsregel som säger att oavsett om täckning finns för det bundna kapitalet, en värdeöverföring får ske endast om den framstår som försvarlig med hänsyn till de krav som verksamhetens art, omfattning och risker ställer på storleken av det egna kapitalet samt bolagets konsolideringsbehov, likviditet och ställning i övrigt.

För koncerner har den i 1975 års ABL gällande koncernspärren tagits bort, men ersatts av en försiktighetsregel avseende hela koncernen. Även tvånget att sätta av en del av vinsten till reservfonden slopas i den nya lagen.

Återbäringsskyldighet

Om en värdeöverföring som avser vinstutdelning, minskning av aktiekapitalet eller gåva sker i strid med bestämmelserna i ABL skall mottagaren återbära vad som uppburits om bolaget visar att mottagaren insett eller bort inse att värdeöverföringen stod i strid med ABL, alltså var olaglig. Om värdeöverföringen däremot bestått i en affärshändelse som medfört att bolagets förmögenhet minskat och inte haft rent affärsmässig karaktär för bolaget, är mottagaren återbäringsskyldig om

bolaget visar att han eller hon insett eller bort inse att transaktionen innefattade en värdeöverföring. I det sistnämnda fallet har således mottagaren fått ett sämre god-trosskydd.

Bristtäckningsansvar

Uppstår brist vid återbäring från mottagaren av otillåten värdeöverföring, är de personer som medverkat till beslutet ansvariga för bristen. För ansvar krävs vad gäller styrelseledamot, VD, revisor, lekmannarevisor och särskild granskare uppsåt eller oaktsamhet och ifråga om aktieägare eller annan, uppsåt eller grov oaktsamhet. En aktieägare eller annan, exempelvis en bank, kan således endast i mer uppenbara fall bli ekonomiskt ansvarig.

11 Koncernlån

En nyhet är att reglerna om koncernlån har förbättrats vad avser kommuner, landsting och kommunalförbund.

Enligt 1975 års ABL råder det s.k. låneförbudet vilket innebär att ett aktiebolag inte får lämna penninglån eller ställa säkerhet för sådant till en viss krets av personer, bl.a. aktieägare i bolaget eller i annat bolag i samma koncern. Från denna regel görs undantag när gäldenären är en kommun. I praktiken har dessa regler inte varit ändamålsenliga i kommunala sammanhang. Många kommuner vill samordna sin finansiering inom kommunkoncernen. Om kommunen direktäger ett antal aktiebolag kan det bli problem med att åberopa undantaget för att gäldenären är kommunen. Undantaget gäller endast lån direkt till kommunen (prop. sid. 803) och pengarna sammanblandas oftast inom den kommunala företagsgruppen. Det har då ifrågasatts om det verkligen är kommunen som är låntagare. Många kommuner har därför, bl.a. av dessa skäl bildat kommunala äkta koncerner med aktiebolag i toppen (även skatterättsliga skäl finns).

I den nya ABL:s regler om låneförbud likställs nu med koncern en annan företagsgrupp av motsvarande slag i vilken moderorganisationen är kommun, landsting eller kommunalförbund. Härigenom blir lån inom kommunkoncernen fullt möjliga. Att märka är att även kommunalförbund numera ingår i undantagen.

12 Inlösen av minoritetsaktier

Reglerna ändras på så sätt att den aktieägare som har mer än nio tiondelar av aktierna i ett aktiebolag har rätt att lösa in minoritetsaktieägarnas aktier. På motsvarande sätt har minoritetsägarna rätt att få sina aktier inlösta. Det krävs inte längre att majoritetsägaren skall ha en viss andel av röstetalet. Inlösenrätten/skyldigheten omfattar inte bara svenska aktiebolag utan samtliga aktieägare som ensamma eller tillsammans med sina dotterföretag innehar erforderlig majoritet, alltså även en kommun som direkt äger mer än 90 % av aktierna i ett bolag.

13 Aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning

Bakgrund

Under senare år har det blivit allt vanligare att privata företag driver sådan verksamhet som tidigare oftast drevs huvudsakligen i offentlig regi. Det kan enligt regeringen uppstå problem i samband med att driften av vissa offentliga verksamheter överlämnas till kommersiella intressen, särskilt om verksamheten ifråga är offentligt finansierad.

När det gäller *hälso- och sjukvård* har riksdagen nyligen antagit en ny bestämmelse i hälso- och sjukvårdslagen som innebär att om ett landsting överlämnar åt någon annan att bedriva hälso- och sjukvård vid ett sjukhus, avtalet skall innehålla villkor om att verksamheten inte får drivas med syfte att ge vinst åt ägare eller motsvarande intressenter.

Inom *bostadsförsörjningsområdet* infördes år 2002 lagen (2002:102) om allmännyttiga bostadsföretag. Bakgrunden till att lagen kom till var bl.a. att det ansågs finnas ett behov av att klargöra vad som avsågs med allmännyttigt bostadsföretag. För att anses som allmännyttigt krävs att bostadsföretaget drivs utan vinstsyfte. Detta hindrar dock inte att skälig utdelning lämnas. Vad som är skälig utdelning fastställs i lagen och i särskild förordning.

Regeringen har konstaterat att en utveckling där användandet av privata företag skapar möjligheter att ta tillvara enskilda initiativ och ökar mångfalden i och för sig är önskvärd. Enligt regeringens mening bör man dock i möjligaste mån säkerställa att de offentliga medel som använts för att finansiera exempelvis sjukhus kommer välfärdstjänsternas mottagare till del. Upparbetade överskott bör huvudsakligen stanna kvar i företagen och användas för att konsolidera och utveckla dessa.

Man kan fråga sig om behov finns av en ny företagsform. Redan nu finns i ABL möjlighet att driva aktiebolag utan vinstsyfte. Detta skall i så fall framgå av bolagsordningen. Ingenting hindrar emellertid aktieägarna från att ändra bolagsordningen och således göra om bolaget till ett vinstdrivande sådant. I så fall kan medel lämna bolaget. Inte heller vad gäller ekonomiska föreningar finns några lagliga garantier för att medel inte lämnar organisationen. Ideella föreningar saknar lagreglering och därmed också regler för kapitalskydd. Stiftelsen erbjuder dålig flexibilitet. En företagsform med begränsningar i möjligheten att dela ut vinst skulle också kunna ha good-will-fördelar.

Regeringen har mot bakgrund av det nu sagda föreslagit en ny aktiebolagsform; *aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning*. Syftet med dessa bolag skall vara ett annat än att ge aktieägarna vinst. Detta garanteras genom detaljerade bestämmelser som förhindrar att medel lämnar bolaget. Regeringen har också förut-

skickat att man nu när denna aktiebolagsform införs på nytt kommer att överväga hur reglerna om överlämnande av driften av ett sjukhus till en privat entreprenör skall vara utformade (prop. 2004/05:45 sid. 42 och prop. 2004/05:178 sid. 19, 46 och 56). Det kan också enligt regeringen finnas anledning att överväga om reglerna för allmännyttiga bostadsföretag på något sätt bör justeras i anledning av de nya reglerna.

Lagreglernas innehåll

Allmänt

Benämningen på den nya aktiebolagsformen är aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning. Bolagsformen följer i allt väsentligt reglerna för privata aktiebolag i ABL. Särreglerna för bolagsformen återfinns i ett särskilt 32 kapitel i slutet av aktiebolagslagen. Bolagets firma skall åtföljas av beteckningen (svb) om det inte av bolagets firma framgår att det är ett aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning. Andra aktiebolag får inte använda beteckningen (svb).

Värdeöverföringar

Möjligheterna till värdeöverföringar från bolaget är starkt begränsade (32 kap. 5 § ABL). Utöver de i ABL angivna begränsningarna gäller att bolagets värdeöverföringar under ett år (se 17 kap. 4 § ABL) inte får överstiga summan av

1. ett belopp motsvarande räntan – beräknad som den statslåneränta som gällde vid föregående räkenskapsårs utgång med tillägg av en procentenhet – på det kapital som aktieägare vid föregående räkenskapsårs utgång har tillskjutit till bolaget som betalning för aktier, *och*
2. ett belopp, motsvarande vad som enligt 1 har varit tillgängligt för värdeöverföring vid årsstämman under vart och ett av de föregående fem räkenskapsåren med avdrag för den värdeöverföring som skett.

Räntan enligt p. 1 beräknas på allt som betalats för aktier; såväl kontant som genom apport (till skillnad från allmännyttiga bostadsföretag). Även överkursfond räknas in. Däremot räknas inte belopp som tillgodogjorts aktieägaren genom fondemission in och inte heller ovillkorade aktieägartillskott.

Genom p. 2 möjliggörs att vinstmedel delas ut senare. Lagstiftaren har ansett det olämpligt att tvinga bolaget att dela ut medel omedelbart. Observera dock att möjligheterna att dela ut över huvud taget måste bedömas utifrån förhållandena vid utbetalningen (prop. 2004/05:178 sid. 64).

Koncerntransaktioner

Genom olika koncerntransaktioner skulle – om inga stoppregler fanns – vinstmedel kunna lämna bolaget.

Genom en särskild bestämmelse i 32 kap. 8 § ABL får inte heller medel – som inte är att betrakta som värdeöverföring enligt 32 kap. 5 § ABL – överföras till annat företag inom koncernen till större belopp än vad som framgår av 32 kap. 5 § ABL. Vad som åsyftas är exempelvis aktieägartillskott från ett moderbolag till ett dotterföretag som normalt innebär att moderbolagets aktier i dotterföretaget ökar i värde i motsvarande mån. Det är då inte fråga om någon värdeöverföring. En sådan transaktion träffas dock av denna bestämmelse och är ej tillåten.

Överföringar inom en koncern är dock uttryckligen tillåtna om transaktionen är av rent affärsmässig karaktär, exempelvis att bolaget till ett annat bolag i koncernen betalar marknadsmässigt vederlag för varor eller tjänster (prop. sid. 65).

Lån till bolag inom samma koncern är inte förbjudna (prop. sid. 43), men styrelsen och VD har ålagts att föra en särskild förteckning över sådana (32 kap. 10 § ABL). Denna skyldighet är straffsanktionerad.

Återbäringsskyldighet och bristtäckningsansvar

Reglerna om återbäringsskyldighet och bristtäckningsansvar i 17 kap. ABL gäller också när värdeöverföring gjorts i strid med 32 kap. 5 § ABL (32 kap. 6 § ABL).

Revisorns uppgifter

Revisorn har ålagts ytterligare uppgifter vad gäller nu aktuell bolagskategori.

- Revisorn skall särskilt granska att bolaget inte överträtt reglerna om otillåten värdeöverföring eller koncerntransaktioner. Finner revisorn att så skett, skall det anmärkas i revisionsberättelsen. Revisorn skall i dessa fall genast (alltså redan innan den fastställts) skicka en kopia av revisionsberättelsen till Bolagsverket (32 kap. 3 § ABL).
- Revisionsberättelsen skall innehålla ett uttalande om huruvida styrelsen och VD i förekommande fall har upprättat en förteckning över lån och säkerheter inom koncernen.

Tvångslikvidation på grund av brott mot de särskilda reglerna om värdeöverföring

Allmän domstol skall besluta att ett aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning skall träda i likvidation om bolaget överträtt reglerna om värdeöverföring eller koncerntransaktioner. Bolagsverket kan göra anmälan till domstolen. Ansökan kan också göras av styrelsen, styrelseledamot, VD, revisor eller aktieägare.

Skifte

Vid skifte av ett bolag med särskild vinstutdelningsbegränsning skall i likhet med andra aktiebolag först alla kända skulder betalas (25 kap. 38 § ABL). Därefter fördelas återstående tillgångar. För det första skall aktieägarna tilldelas medel

motsvarande det kapital som tillskjutits bolaget som betalning för aktier. För det andra skall aktieägarna tilldelas del av bolagets vinst i den mån det finns utrymme för detta med hänsyn till begränsningsreglerna i 32 kap. 5 § och tidigare gjorda värdeöverföringar. Ytterligare begränsningar kan framgå av bolagsordningen. Vad som härefter återstår skall tillfalla det eller de aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning som anges i bolagsordningen, eller i sista hand Allmänna arvsfonden. Det finns inget krav på att det eller de utpekade aktiebolagen skall syssla med samma verksamhet eller driva verksamheten inom samma kommun/landsting. I stället får dessa frågor tas upp om det blir aktuellt att införa en ordning där exempelvis möjligheten att få tillstånd eller förmåner knyts till att verksamheten drivs i form av ett aktiebolag av det nya slaget eller i annan jämför företagsform (prop. sid. 35). En EG-rättslig analys bör dock göras (prop. sid. 57).

Byte av bolagskategori, fusion, delning

Ett bolag med särskild vinstutdelningsbegränsning kan inte omvandlas till ett aktiebolag utan vinstutdelningsbegränsning (32. kap. 15 §). Ett ”vanligt” aktiebolag kan däremot omvandlas till ett bolag med särskild vinstutdelningsbegränsning (32. kap. 16 §). Särskild röstmajoritet krävs då.

Lagen innehåller också begränsningar vad gäller fusion (sammanläggning) och delning av bolag med särskild vinstutdelningsbegränsning i syfte att förhindra att vinstmedel lämnar bolaget.

14 Praktiska åtgärder i anledning av den nya ABL

- Gamla hembudsklausuler gäller fortfarande (7 § övergångsbestämmelserna) – ändring av bolagsordningen är inte nödvändig av denna anledning.
- Gammal bolagsordning med nominellt värde på aktier; dessa föreskrifter behöver inte tas bort och ersättas med uppgift om antal aktier förrän i samband med att bolaget första gången efter den 1 januari 2006 beslutar om annan ändring i bolagsordningen (6 § övergångsbestämmelserna).
- Om en bolagsordning strider mot ABL i annat avseende än ovan skall styrelsen till första ordinarie bolagsstämma efter den 1 januari 2006 lägga fram förslag till ändring av bolagsordning i överensstämmelse med den nya ABL (16 § övergångsbestämmelserna).
- Bolagsstämman får redan nu före årsskiftet besluta om ändringar i bolagsordningen så att denna överensstämmer med den nya ABL. I beslutet skall anges att ändringen gäller från och med den 1 januari 2006 (17 § övergångsbestämmelserna).
- Person- och organisationsnummer behöver inte anges i aktieboken för vid årsskiftet i aktieboken befintliga aktieägare.

- För bolag som är bildade före årsskiftet behöver anteckning huruvida aktiebrev utfärdats bara göras om aktiebrev utfärdas efter ikraftträdandet av den nya ABL.
- Övriga obligatoriska uppgifter i aktieboken skall antecknas i samband med lagens ikraftträdande. Styrelsen är ansvarig för detta (straffansvar).
- I delägda bolag bör befintliga bolagsordningar och konsortialavtal ses över.
- Vid årsskiftet befintlig överkursfond tas i första årsredovisning under 2006 upp under reservfonden.